

บทที่ 1



บทนำ

การวิเคราะห์บทบาทและค่านิยมบนสื่อพื้นบ้าน "ละครเสภาขุนช้างขุนแผน"

ความเป็นมาและความสำคัญของสื่อพื้นบ้าน

การสื่อสาร เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย นับแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องมีการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ความจำเป็นประการหนึ่ง คือ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคติ และแนวคิดจากบุคคลรุ่นหนึ่ง ไปสู่บุคคลรุ่นต่อ ๆ ไป ซึ่งปัจจุบันนี้ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แพร่ขยายไปทั่วทุกมุมโลกด้วยระยะเวลาเพียงสั้น ๆ จนมีผู้นิยามว่าเป็น "ยุคแห่งสังคมข่าวสาร" ด้วยเหตุดังกล่าว จึงก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่จะนำการสื่อสารเข้ามาใช้ผสมผสานในการพัฒนาประเทศ แต่แนวทางการใช้สื่อเพื่อพัฒนาการ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเทศะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวไทยมากกว่า มุ่งเน้นให้ตรงตามเป้าหมายเพียงอย่างเดียว

ความสำคัญของการสื่อสารในสังคมดังเช่นที่ได้กล่าวมานี้ ปรากฏในสังคมไทยเช่นกัน ชาวไทยนั้น นับว่าเป็นบุคคลที่ยึดติดกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอยู่พอสมควร ประกอบกับแนวความคิดในการพัฒนาประเทศในในปัจจุบันนี้ ค่อย ๆ มีบทบาทมากขึ้นทุกขณะ จนเกิดปัญหาว่า การพัฒนาประเทศนั้นจะทำอย่างไร เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด พร้อมกันนั้น ยังก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้พัฒนากับประชาชนด้วย

การที่จะตัดสินใจว่าจะใช้สื่อชนิดใดเป็นสื่อในการพัฒนานั้น ต้องพิจารณาปัจจัยพื้นฐานทางสังคมบางประการ เช่น บทบาท เนื้อหาสาระ แนวความคิด และขนบประเพณี ทั้งนี้ เนื่องจากสื่อมีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางชีวิตของคนไทยว่า มีบทบาท และหน้าที่เพียงใด การที่จะกล่าวเพียงลอย ๆ หรือมิได้คำนึงถึงความเป็นจริงในการวิเคราะห์บทบาท และหน้าที่ของสื่อ อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการดำเนินงาน จนก่อให้เกิดความเสียหายในระบบสังคมได้

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา นั้น ต้องมีส่วนประกอบหลักหลายประการ สิ่งหนึ่งที่ขาดมิได้

คือ ต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการ ความเจริญของมนุษย์ในสังคม อีกทั้งช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ซึ่งในปัจจุบันงานพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ เนื่องมาจากการใช้สื่อผสม เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ระเบิดอร์ จดหมายข่าว หนังสือพิมพ์ วิทยุทัศน์ เป็นต้น แต่การใช้สื่อดังกล่าวนี้ มีขีดจำกัดในตัวเอง อาทิ คุณภาพของสื่อและความนิยมของผู้รับสาร งบประมาณในการจัดทำสื่อ ตลอดจนการเข้ากันได้กับวัฒนธรรมของชุมชน

ด้วยเหตุดังกล่าว นักวิชาการทางด้านนิเทศศาสตร์ จึงได้สังเกตเห็นถึงคุณประโยชน์ของสื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชน หรือท้องถิ่นชนบทไทย ที่เรียกว่า "สื่อพื้นบ้าน" ซึ่งเป็นสื่อที่เหมาะสม และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังคำกล่าวของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ว่า "สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมจากคนหมู่มาก และสามารถแสดงได้บ่อย ๆ เปิดโอกาสให้คนดูได้มีส่วนร่วมได้มาก ตลอดจนสามารถเปิดโอกาสให้สอดแทรกข่าวสารตามที่ต้องการได้นอกจากนี้ จุมพล รอดคำดี และคณะ (2527 : 1) กล่าวถึงสื่อพื้นบ้านว่า "สื่อพื้นบ้าน เป็นสื่อที่นิยมของประชาชน ได้ดีกว่าสื่อสมัยใหม่ และมีราคาถูก ใช้งบลงทุนการผลิต เนื่องจากเป็นสื่อที่มีอยู่แล้ว ส่วนใหญ่เข้าด้านบันเทิง ดังนั้นการสอดแทรกเนื้อหาในงานพัฒนา ถ้าหากทำได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้วางแผนพัฒนามากที่สุด นอกจากนี้ ศยาม พาร์มาร์ (อ้างถึงใน จุมพล รอดคำดี 2527 : 3) กล่าวถึงข้อดีของสื่อพื้นบ้านว่า

1. สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่หาง่าย
2. สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับมวลชนทั้งประเทศ และแสดงออกทางอารมณ์ได้มากกว่าการใช้เหตุผลเชิงวิชาการ
3. สื่อพื้นบ้านสามารถดัดแปลงการแสดงได้หลายรูปแบบ เพื่อสนองความต้องการในการสื่อสาร กับมวลชนทุกหมู่เหล่า
4. สื่อพื้นบ้านเป็นของท้องถิ่นและมีชีวิต สามารถสร้างความสามัคคีในกลุ่มผู้ฟังหรือผู้ดูได้ดีกว่าสื่อมวลชนสมัยใหม่
5. สื่อพื้นบ้านสามารถปรับตัวเข้ากับเนื้อหาใหม่ ๆ ได้เสมอ
6. สื่อพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ชื่นชอบแก่คนทุกเพศทุกวัย
7. สื่อพื้นบ้าน เป็นสื่อที่มีราคาถูก เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อมวลชนสมัยใหม่

กล่าวได้ว่า สื่อพื้นบ้าน คือสื่อดั้งเดิมของชุมชนชาวไทย ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถนำมาใช้ในการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร การให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งการช่วยปรับเปลี่ยน

ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่ประชาชนรุ่นต่อ ๆ ไป ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสื่อพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ที่เคยได้รับความนิยมนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงกับมีการประยุกต์ และพัฒนามาตามลำดับ จนกลายเป็น "สื่อพื้นบ้าน ประเภทละคร" ซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านที่เก่าแก่ที่กำลังจะสูญหายไปจากสังคมไทย เนื่องมาจากการเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ และขาดการสืบทอดจากบรรดาเยาวชนรุ่นใหม่

สำหรับประเทศไทยนั้น หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นได้ว่ารัฐบาลเริ่มตระหนักและเห็นความสำคัญของสื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพของชุมชนดั้งเดิม ชาวไทยได้ก่อตัวเป็นรูปธรรมขึ้น ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลยุคนี้ได้มุ่งเน้นดำเนินนโยบายรัฐนิยม 1 ด้านพาประเทศไทยไปสู่อารยะ โดยมีแผนการอย่างชัดเจนที่จะฟื้นฟูและนำสื่อพื้นบ้านมาปรับใช้ เป็น "สื่อ" ในการโฆษณาขยายต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งมีอยู่ 18 ประเภท อาทิเช่น หมอลำ หนังตะลุง หลังจากนั้นต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2484 รัฐบาลไทยเริ่มนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยได้เลือกนำสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อสำคัญ เพื่อสร้างกระแสต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีผลให้รัฐบาลสมัยต่อ ๆ มา เลือกเอาสื่อพื้นบ้านเข้ามาปรับใช้ ในนโยบายต่าง ๆ ทั้งทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น ลาดัด หมอลำ ลิเก หนังตะลุง ฯลฯ (พรศักดิ์ เหล่ากิจไพศาล 2529 : 16)

ความตื่นตัวและการเล็งเห็นถึงศักยภาพของสื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพของชุมชนดั้งเดิมของไทย มีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นเป็นลำดับทั้งจากฝ่ายรัฐบาลหรือทางการบ้านเมือง และฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ในปี พ.ศ.2523 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้มีการประกาศปีนั้นเป็นปีท่องเที่ยว และได้จัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งให้แก่แต่ละจังหวัดพัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวและการละเล่น และการแสดงมโหรีสหพื้นเมืองต่าง ๆ เป็นการใหญ่ ในปี พ.ศ.2529 รัฐบาลโดยผ่านนโยบายทางสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ก็ได้เริ่มโครงการประกาศเชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้านดีเด่นสาขาต่าง ๆ ขึ้น ศิลปินที่ได้รับการเชิดชูเกียรติในระยะเริ่มแรก ส่วนใหญ่เป็นศิลปินชาวบ้านที่เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในสาขา หมอลำ หนังตะลุง โนรา เพลงบอก ลิเก หุ่นกระบอก ละครชาตรี หนังใหญ่ เป็นต้น ถึงปี 2530 รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทยอีกครั้ง การส่งเสริมให้ฟื้นฟูเทศกาลงานประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นไปอย่างครึกโครมและมีลักษณะแผ่กระจายกว้างไปทั่วทุกจังหวัด พยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากเพื่อเป้าหมายการธุรกิจท่องเที่ยวและการอนุรักษ์แล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าคุณค่าของ

วัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจังมากขึ้น การนี้ นับว่าเป็นสิ่งยืนยันถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านและสื่อพื้นบ้านใบรอยปริยาย (จิตตนา หนูณะ 2533 : 8)

สภาพของสื่อพื้นบ้านในประเทศไทย

สื่อพื้นบ้านของไทย คือสื่อดั้งเดิมที่ชุมชนชาวไทยและสังคมไทย ได้สร้างสรรค์และสะสมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สื่อพื้นบ้านเป็นเครื่องมือที่เข้าในการสื่อสารสังคม นับเป็นข่าวสารตามแบบประเพณีที่มีประสิทธิภาพ มีความน่าเชื่อถือสูง และเป็นที่ยอมรับกันมาวัฒนธรรมของประเทศชาติต่าง ๆ ทั่วโลก

สื่อพื้นบ้านมีคุณค่าต่อระบบการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำมาปรับใช้กับระบบสังคมไทย ที่ยังมีวัฒนธรรมปรากฏให้เห็นอยู่อย่างชัดเจน ประโยชน์ที่พึงจะได้รับนั้นอาจรวมไปถึงเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอน ทางด้านจริยธรรม ศิลธรรม ค่านิยม และการปรับเปลี่ยนทัศนคติ สื่อพื้นบ้านเป็นเวทีแห่งการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันของประชาชนในชนบท อันก่อให้เกิดความร่วมมือ และสามัคคี กลมเกลียวในหมู่คณะ จึงเปรียบเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมที่มีแนวทาง และรูปแบบเฉพาะที่สามารถนำมาปรับปรุง และประยุกต์ใช้ในปัจจุบันนี้ ได้อย่างทรงประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามในยุคต่อมา เมื่อสื่อมวลชนได้เข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทย สื่อสมัยใหม่ ก่อให้เกิดปัญหา และช่องว่างที่ส่งผลกระทบต่อสังคมชนบทไทย ดังคำกล่าวของปราณี วงษ์เทศ (2525 : 3) ว่าอิทธิพลของสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และเพลงได้เป็นสิ่งที่ทำให้ความสนุกสนานบันเทิงใจ ให้ชาวบ้านได้มากกว่าอย่างอื่น และเป็นที่คาดว่า บุคลิกภาพ ค่านิยม ตลอดจนทัศนคติของเยาวชนในหมู่บ้าน ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสื่อมวลชน และการพัฒนาให้ทันสมัยอย่างแน่นอน นอกจากนี้แล้ว ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวว่า "เมื่อพิจารณาสภาพของสังคม และวัฒนธรรมของประเทศในขณะนี้ กล่าวได้ว่าอยู่ในสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่าง "ลึมอืด" อันเนื่องมาจากการรับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งในระดับสังคมเมือง และสังคมชนบท โดยเฉพาะสังคมชนบทนั้น การสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมีผลกระทบไปกับเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของประชาชนมากกว่าคนในสังคมเมือง" (2525 : 1)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ การศึกษาวิจัยทางด้านสื่อพื้นบ้านในประเทศไทยได้ขยายขอบเขต

กว้างขวางขึ้น แต่ก็ยังถูกจำกัดอยู่ในแวดวงวิชาการเท่านั้น เพราะในสภาพความจริงแล้ว การนำเอาสื่อพื้นบ้านมาเข้าเพื่อการพัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรมอย่างจริงจังนั้นยังคงมีอยู่น้อย ตลอดจนสื่อพื้นบ้านเองก็ต้องแข่งขันกับสื่อสมัยใหม่ อาทิ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งนับวันจะทวีบทบาทมากขึ้นทุกขณะ จนอยู่ในสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่าง "ลิมอคิด" ซึ่งสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2535 : 6) ได้สรุปถึงสถานการณ์และปัญหาของสื่อพื้นบ้านไว้ ดังนี้ คือ

1. สื่อพื้นบ้านยังมิได้รับการอนุรักษ์ ประยุกต์ และพัฒนาอย่างเหมาะสมเท่าที่ควร ทำให้สื่อพื้นบ้านยังเป็นศิลปะ ที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมสมัยใหม่ และในสังคมนานาชาติ โดยภาพรวม สื่อพื้นบ้านของไทยยังมีศักยภาพเพิ่มขึ้นเป็นสื่อประจำชาติและสื่อสากล ทั้งที่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ไม่แพ้สื่อประจำชาติ และสื่อสากลทั้งหลาย
 2. ศิลปินพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ยังอยู่ในฐานะศิลปินสมัครเล่นมากกว่าที่จะเป็นศิลปินอาชีพ ทั้งนี้ เพราะยังไม่เป็นที่นิยมนับในสังคมมวลชน สืบเนื่องจากการประยุกต์และการพัฒนาที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งขาดการส่งเสริมสนับสนุนที่เพียงพอจากวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หน่วยงานของรัฐ และเอกชน
 3. ศิลปินพื้นบ้านบางส่วนยังมิได้มีความตระหนัก ในฐานะบทบาท และอิทธิพลของตน ที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทในการบำรุงไว้ซึ่งความเป็นสังคมไทย และความมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรม เหตุผลที่สำคัญ คือ หน่วยงานของรัฐ ส่วนใหญ่มิได้เห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน ตลอดจนยังมิได้หันมาเข้าสื่อพื้นบ้านในการสื่อสารมวลชน ในการประชาสัมพันธ์ และในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาหรือนิเทศศาสตร์พัฒนาการ
- ฉะนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า สื่อพื้นบ้านมีประโยชน์ต่อการสื่อสารเป็นอย่างมาก เพราะสื่อพื้นบ้าน เป็นทั้งการแสดงมหรสพบันเทิง และเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อพื้นบ้านสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในสังคมได้ง่าย เมื่อมีโอกาสชมการแสดงมีส่วนร่วมในมหรสพ และพบปะสังสรรค์ ซึ่งเรียกว่ามีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เกิดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในชุมชน แล้วสามารถนำเสนอสาระด้านพัฒนาการมาสู่ชนบทได้ด้วย วิธีการเฉพาะของสื่อ ดังนั้น การพัฒนาประเทศชาติจำเป็นต้องอาศัย จะต้องหยิบยก คุณสมบัติที่ดีงามของสื่อพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านคุ้นเคย และชื่นชอบเข้ามาช่วยให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

สื่อพื้นบ้าน นับว่าเป็นสื่อประเพณี (Traditional Media) ที่เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันอยู่ในระดับท้องถิ่น ถ้าความนิยมและการปฏิบัตินั้นขยายวงออกไปทั่วประเทศ ก็น่าจะเรียกว่าสื่อประจำชาติ ครั้นไปถึงระดับสากลก็กลายเป็นสื่อสากล (สมควร กวียะ 2535 : 1)

สื่อพื้นบ้านนั้นมีการพัฒนาขึ้นไปตามลำดับ ตั้งแต่ชุมชนระดับท้องถิ่น ชุมชนระดับกลาง ไปจนถึงชุมชนขนาดใหญ่ แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงสภาพเดิมอยู่นั้น คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรม และความเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่ตลอดไป ทั้งสื่อพื้นบ้าน สื่อประจำชาติ และสื่อสากลนั้น มีรูปลักษณะของการจำลองเอาวิถีชีวิตของบุคคลในชุมชนนั้น ทั้งทางด้านคติชนวิทยา-มานุษยวิทยา วัฒนธรรม ศึกษาความเป็นอยู่ภายในชุมชนตลอดจน ขนบประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่ละยุคแต่ละสมัย เข้ามาสอดแทรกและผสมผสานให้ระบบสังคมดำเนินต่อไป

สื่อพื้นบ้าน ครอบคลุมการแสดงต่างๆ อาทิ เพลง ระบาย ละคร การละเล่น และกีฬาที่เปิดโอกาสให้มีการสนทนาวิสาสะ ตลอดจนประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการสื่อสาร (สุรพล วิรุฬห์รักษ์ 2535 : 1)

การที่จะพิจารณาว่า สื่อพื้นบ้านมีส่วนในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนั้น เนื่องจากว่าสังคมไทยเป็นสังคมของการเกษตรกรรม วิถีชีวิตของชาวไทยจึงผูกพันอยู่กับสภาพของธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ จึงต้องปรับเปลี่ยนตนเอง และปรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เคยมีมาให้เป็นระบบและเป็นแบบแผนยิ่งขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม จากบุคคลคนหนึ่งไปสู่ยุคต่อ ๆ ไป

การศึกษาถึงแนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ไม่จำกัดเฉพาะอยู่แต่ในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังอาจรวมถึงประเทศอื่น ๆ ในโลกนี้ ที่วัฒนธรรมทางสังคมมีรากฐานมั่นคงและขนบประเพณีต่าง ๆ ยังคงสภาพอยู่ให้เห็นชัดเจน เช่น ศูนย์วางแผนพัฒนาการใช้สื่อมวลชนท้องถิ่นของฟิลิปปินส์ (office of Planning and Development National Media Production) (อ้างใน เลิศชาย ศิริชัย 2535 : 19) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสื่อมวลชนในท้องถิ่น ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม เช่น ละครพื้นบ้าน หุ่นกระบอก เป็นต้น ได้พบสิ่งที่

1. สื่อมวลชนท้องถิ่นต่าง ๆ อาจจะมีรูปแบบ โครงสร้าง เนื้อหา สื่อดิจิทัล และเทคนิคแตกต่างกันตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น แต่ก็มีลักษณะร่วมกัน คือ การสะท้อนภาพชีวิตของชาวบ้านในชนบท การใช้ภาษาถิ่นที่สามารถสื่อความเข้าใจกันได้ง่าย ส่วนเทคนิคการแสดงออกนั้น ก็ได้

รับการพัฒนาไปตามลักษณะ เฉพาะของสื่อมวลชนแต่ละชนิด

2. สื่อมวลชนท้องถิ่นทุกชนิดจะมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับพิธีกรรมทางศาสนา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น

3. สื่อมวลชนท้องถิ่นจะรู้จักผสมผสานคลุกเคล้าข่าว หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในท้องถิ่น เพื่อเสนอให้ประชาชนทราบ โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ท่วงทำนอง ให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่ต้องการแสดง พร้อมกับเสริมแต่งตัดแปลงอย่างมีศิลปะ เพื่อนำเสนอมาจขึ้น

4. วิธีการเผยแพร่ข่าวสารโดยอาศัยสื่อมวลชนท้องถิ่น ได้รับความนิยมยกย่องจากประชาชนสูงกว่าการเผยแพร่ข่าวสาร โดยวิธีการอื่น ๆ ของรัฐบาล

5. ชาวชนบทในท้องถิ่นห่างไกลซึ่งไม่ค่อยได้รับสื่อมวลชนสมัยใหม่ จะมีความซาบซึ้งในสื่อมวลชนท้องถิ่นมากกว่าผู้ที่ได้รับสื่อมวลชนสมัยใหม่

6. บทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่นที่สรุปได้จากการวิจัยก็คือ ทำให้ประชาชนตระหนักความเป็นชาติเพิ่มประสิทธิภาพของรัฐบาล ในการพัฒนาประเทศ ประชาชนยอมรับให้ความสนใจสื่อมวลชนท้องถิ่น ในระดับสูงและความไม่สลับซับซ้อน ในรูปแบบของสื่อมวลชนท้องถิ่น ทำให้สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก และในขณะที่เดียวกันการใช้สื่อมวลชนในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาประเทศนั้น ยังเป็นการพัฒนาสื่อ สื่อมวลชนท้องถิ่นต่าง ๆ ให้มีความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปพร้อม ๆ กันด้วย

บทบาทของสื่อพื้นบ้านในฐานะผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้น มีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นในลักษณะที่ว่า ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่สื่อสารเพียงอย่างเดียว แต่อาจรวมถึงการพัฒนาแนวทาง ความคิดทัศนคติและค่านิยมต่าง ๆ ให้อยู่ควบคู่ไปกับชนบประเพณี และสังคมได้อย่างดี จากที่กล่าวมาแล้วนั้น สื่อพื้นบ้านอาจมีรูปแบบ โครงสร้าง เนื้อหาแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ แต่คงมีลักษณะร่วมกันกล่าวคือการสะท้อนภาพชีวิตของชาวบ้านในชนบท การใช้ภาษาเฉพาะถิ่นที่สื่อความได้ดี นอกจากนี้ สื่อพื้นบ้านทุกชนิดมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับพิธีกรรมทางศาสนาและกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้อย่างดี โดยไม่ก่อให้เกิดช่องว่างขึ้นภายในระบบสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ แต่กลับเป็นการเสริมให้บทบาทของสื่อพื้นบ้านให้โดดเด่นขึ้นอีกครั้ง หลังจากที่กำลังจะสูญหายไปโดยมีสาเหตุมาจากการเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ และการผสมผสานทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้าด้วยกัน จนหาจุดเด่นของสื่อพื้นบ้านที่มีมาแต่เดิมได้ยาก อันเป็นเหตุให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เริ่มเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่ไปจากดั้งเดิมที่ ด้วยเหตุดังกล่าว

บทบาทของสื่อพื้นบ้านในการถ่ายทอดวัฒนธรรม จึงถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเพื่อเป็นหนทางนำไปสู่ การอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนชาวไทพม่าที่คงสภาพอยู่ต่อไป

สื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในสังคมไทยนั้น มีความหลากหลายอยู่มาก เนื่องจากว่าสังคมไทยเป็น สังคมที่มีวัฒนธรรมประเพณีและสิ่งสมมาหลายชั่วอายุคน ในบรรดาสื่อพื้นบ้านดังกล่าว ที่เป็นการ แสดงมีสื่อพื้นบ้านชนิดหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ละครเสภา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสื่อพื้นบ้าน "ละครเสภา" เนื่องด้วยสื่อพื้นบ้านชนิดนี้ ได้อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาช้านาน ประกอบกับบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของ สื่อพื้นบ้าน "ละครเสภา" มีความโดดเด่น และสอดคล้องกับแนวความคิดสมัยใหม่ ที่จะนำ สื่อพื้นบ้าน เข้ามาปรับใช้กับการพัฒนา ทั้งทางด้านจริยธรรม และคุณธรรมต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 นักการละครผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด พระองค์หนึ่งของไทย ทรงมีพระราชดำริว่า การละครนอกจากจะเป็นเครื่องบันเทิงและหาที่ ความสุขแล้ว ยังเป็นวิธีแห่งการศึกษาที่สำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่จะรื้อมนำวจิตใจคนมาให้เห็นคิด เห็น ชอบ ทาจิตใจให้สูงขึ้น (ฉวีวรรณ กินาวงศ์ 2521 : บทนำ)

เอส ดับบลิว คอว์สัน (Dawson. 1970 : 81 - 84) กล่าวถึงความสำคัญของการละครไว้ในหนังสือชื่อ Drama and the Dramatic ว่า เมื่อเราไปชมการแสดงละครนั้น เปรียบเสมือนกับว่า เราได้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในประสบการณ์นั้นด้วยจริง ๆ มีแค่เพียงแต่ละคร เขาเล่ามาให้ฟังเท่านั้น ละครนั้นเป็นกิจกรรมที่มีความหมายกว้างขวางกว่าการอ่านนวนิยาย เพราะเหตุว่า ละครนั้นก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างผู้แสดงและผู้ดู ทาให้เราได้รู้จักบทละครที่ยิ่งใหญ่นอดีต หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นช่องทางให้เกิดบทละครที่ยิ่งใหญ่นอนาคต

เบรนดา วอสเคเกอร์ (Walker. 1970 : 11) ได้มองเห็นความสำคัญของการละคร เพื่อการศึกษา ดังจะเห็นได้จากข้อเขียนที่เธอเขียนขึ้นเองว่า ละครเป็นการสำรวจความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์เป็นประสบการณ์ร่วมของการสร้างสรรค์ ความบันเทิงใจ และความเศร้าในชีวิต นับเป็นสาขาที่มีชีวิตชีวาสาขาหนึ่ง ของวิชาวรรณคดี ดนตรี และศิลปะ

กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ละครเป็นกิจกรรมที่คิงาม ถือว่าเป็นกิจกรรมทาง สังคม ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในหลาย ๆ ด้าน ละครนับเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งรวมศิลปะหลาย ๆ แขนงเข้าไว้ในตัว จนบางคนกล่าวว่า ละคร เป็นศิลปะร่วม (Composite art) ซึ่งนับว่าเป็น ที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะว่า การที่จะจัดแสดงละครสักเรื่องบนเวที จำเป็นต้องอาศัยศิลป์จาก หลายแขนง จึงจะสำเร็จลงได้ นับตั้งแต่ผู้แต่งละคร ผู้ออกแบบฉาก นักแสดง

แม้ว่าจะพิจารณาเฉพาะตัวบทละคร และเนื้อหาบทละครโดยไม่คำนึงถึงการแสดงบน

เวที ละครก็ยังมีว่าเป็นวรรณกรรมที่ไม่ค่อยคุณค่าลงเลย เพราะว่า "...ละครนั้นเป็นวรรณคดี
ในแง่ที่ว่า เป็นงานที่ำช้ภาษาเพื่อผดุงศิลปะ และก่อให้เกิดบรรยากาศนาฏกรรมที่สมบูรณ์จริง ๆ"
(ฐิติมา วิทยาวงศ์รุจิ 2523 : 8)

ในปัจจุบันบทบาทของละคร ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสาร และแขนงวิชาหนึ่ง
ของศิลปศึกษาได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากมีการเพิ่มเติมวิชาการละครเข้าใน
หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถเปิดเป็นสาขาวิชาหนึ่งในระดับมหาวิทยาลัย
สตรีโส ทัศนธรมล กล่าวถึงการศึกษาวิชาศิลปะการละครว่า

"การศึกษาวิชาศิลปะการละคร คือการศึกษาให้เข้าใจชีวิต และจิตใจของมนุษย์
ปฏิกิริยาที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาเฉพาะหน้า ธรรมชาติ กฎเกณฑ์ทางสังคม ตลอดจนความ
เป็นจริงของเหตุการณ์บ้านเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณี และสิ่งอื่น ๆ เข้าไปประกอบการแสดง
เสมอ จึงกล่าวได้ว่า ในความบันเทิงนั้นมักจะมีความรู้สอดแทรกเข้าไปเสมอ" (2519 : 46)

ในบรรดาละครที่เป็นสื่อพื้นบ้านของไทยมีหลายประเภท เช่น ละครนอก ละครในนั้น
มีละครเสภาประกอบด้วยสื่อพื้นบ้าน "ละครเสภา" นั้น นอกจากเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญของ
ชาวบ้านแล้ว ยังนับได้ว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญที่สุดแขนงหนึ่ง เป็นแหล่งข้อมูลทาง
วิชาการที่สำคัญยิ่ง อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดคุณภาพประชากรด้วยอีกประการหนึ่ง

กล่าวโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลาง ละครเสภานับเป็นสิ่งที่มืบทบาททางสังคมอย่างสำคัญ
ด้วยเหตุที่ "ละครเสภา" เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความบันเทิง
กับประชาชนได้เป็นอย่างดี ประกอบกับสามารถดัดแปลง ปรับเปลี่ยน และพัฒนาทั้งรูปแบบ และ
เนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน อีกทั้งยังแสดงบทบาทออกมาได้อย่างเด่นชัด
อาทิเช่น บทบาทในการให้การศึกษาแก่ผู้ชม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมรอบด้าน
อย่างทันกาล ตลอดจนก่อให้เกิดการเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และก่อให้เกิดความกลมเกลียว
ในหมู่ประชาชน

ลักษณะทั่วไปของ "ละครเสภา" เป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีการผสมร่วมของศิลปะ
สามลักษณะ คือ บทขับเสภา (ซึ่งพัฒนามาจากวรรณกรรมมุขปาฐะ) การรำยาว และการสนทนา
คำว่า "เสภา" นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราช ราชานุภาพ ได้ทรงอธิบาย
ไว้ในตำนานเสภาของกรมศิลปากรว่า เสภา นั้นมาจากคำว่า "เสวา" เป็นภาษาสันสกฤต หมายถึง
การบูชาอย่างหนึ่ง และถ้ามีคำประกอบว่า "เสวากาฏ" ก็หมายถึง การสวดบูชา เปลี่ยนเป็น
ทานองต่าง ๆ โดยมีกำเนิดมาจากการเล่านิทานสู่กันฟัง ซึ่งเรื่องที่ยอมรับมักเป็นเรื่องเส่าพื้นบ้าน

คือเรื่องขุนช้างขุนแผน ในระยะเวลาต่อมานิยมกันแพร่หลายมากขึ้น จึงเกิดมีการปรับปรุงแข่งขันกันขึ้น ผู้เล่านิทานบางท่านจึงแต่งเป็นกลอนสี่ทานอง มีเครื่องประกอบจังหวะ คือ "กรับ" เข้ามาประกอบการเล่านิทาน มูลเหตุความเป็นมาของเสภา นั้น กล่าวว่ามีมาแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ.2011 ซึ่งในกฎหมายเทียรบาล ตอนที่ว่าด้วยกำหนดเวลา ความว่า

"หกทุ่มเบิกเสภา คนตรี"

เสภาในสมัยโบราณนั้นไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ มีเพียง "กรับ" ซึ่งใช้ประกอบจังหวะเพียงอย่างเดียว จนถึงสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งจัดเป็นยุคทองแห่งวรรณคดี ได้โปรดเกล้าฯ ให้นำมีพิพาทย์บรรเลงประกอบในการขับเสภา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีผู้คิดนำตัวละครเข้าแสดงการร้ายราและทาบทบาท ตามคาขับเสภาและร้องเพลง จนเรียกกันว่า "เสภารา" ซึ่งมี 2 แบบ คือ แบบสุภาพ และแบบตลก

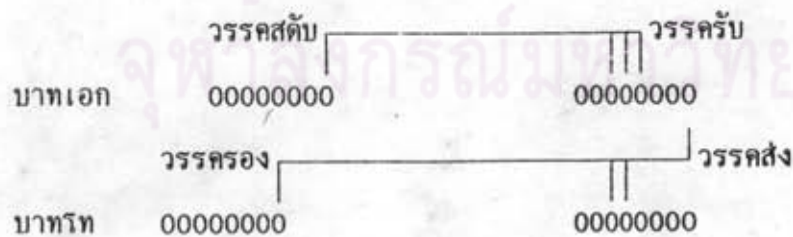
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อได้มีการก่อตั้งหอสมุดวชิรญาณขึ้น พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้กวีและนักประวัติศาสตร์ในยุคนั้น ได้แก่ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิราชานุภาพ กับพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์สุปรีชา ร่วมกันชำระเสภาขุนช้างขุนแผน เมื่อ พ.ศ.2460 ซึ่งเป็นแบบแผนของการแสดงขับเสภา ต่อมากลายเป็นละครเสภา ในที่สุด การเล่นละครเสภา เรื่องที่นิยมแสดงคือ เรื่องขุนช้างขุนแผน เนื่องจากว่าวรรณคดีเรื่องนี้สะท้อนสภาพการดำเนินชีวิตของสังคมไทยในอดีตได้อย่างชัดเจนกว่าวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ด้วยเหตุที่ เราใจ มีลักษณะตัวละครและบทร้อยกรองที่ใกล้เคียงกับปวงชนธรรมดาทั่วไป อีกทั้งยังให้ความสนุกเร้าใจ เพราะมีเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านผู้มีทั้งความทุกข์ความสุข วรรณคดีเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นการสอนทางศีลธรรม จรรยาบรรณอันดีงามแก่บุคคลในสังคม

การแสดงละครเสภาขุนช้างขุนแผนนั้นมีบทหรือเรียกว่า "บทขับเสภา" การขับเสปามีเอกลักษณ์คือ ใช้ "กรับ" เป็นเครื่องประกอบดนตรี ในการกำหนดจังหวะ และช่วยทำให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น เอกลักษณ์เช่นนี้เป็นจุดเด่นสุดของละครเสภาที่ก่อให้เกิดความแตกต่างจากละครชนิดอื่น ๆ อย่างชัดเจนด้วยเช่นกัน จนกล่าวได้ว่า ถ้าไม่มีการใช้ "กรับ" เข้ามาประกอบการแสดงแล้ว การแสดงละครเรื่องนั้นก็มิใช่ละครเสภา "กรับ" จึงกลายเป็นเอกลักษณ์ของละครเสภาไปนั่นเอง ผู้ขับเสภาส่วนใหญ่ มักเป็นชายมากกว่าหญิง มูลเหตุของการขับเสปานั้นไม่ปรากฏแน่ชัดนัก แต่คงเนื่องมาจากการเล่านิทานให้คนฟัง ลักษณะฉันทลักษณ์โดยทั่วไปของละครเสภาขุนช้างขุนแผน คือกลอนแปดหรือกลอนตลาด บทหนึ่งมี 4 วรรค วรรคละ 7 - 9 คำ มีทั้ง

สัมผัสนอก สัมผัสใน และสัมผัสระหว่างบท ดังตัวอย่างที่ว่า

พื้จะลาไปแล้วเจ้าแก้วเอ๋ย	สิ่งไรเคยทาเจ้าจ่าได้
ฝากขุนช้างด้วยช่วยบลอดใจ	ข้าवलลาหาห้เหมือนพื้ยัง
ถึงกรงนกขุนทองอยู่ทั้งคู่	นกรินรีแขวนอยู่ที่เตียงตั้ง
นกเอ๋ยเคยมีเสียงเสนาะดัง	พื้ขึ้นเชยชมอารมณ์นาง
ขุนช้างเรียกแม่วันทอง	สาธิก้าเจ้าก็ร้องอย่างนั้นบ้าง
แต่นี้เข้าเ็นจะเว้นวาง	ครวญกลางทางตามขุนแผนมา
ถึงกลางนอกขานละลานจิต	ตะลึงคิดถึงเลดูเคหา
แล้วข่าเลืองเียงอย่างถึงอ่างปลา	ชะโรงกหน้ามือช้อนมาชมชู
กลมกลมสมอย่างตะละบัน	บ้างว่ายหันเหวียงหางกระทั้งชู
ถึงกระดางตันไม้ชายตาตุ	เป็นผู้ชูชูช้อรชร
มะขามโพรงโพรงหุ้งเป็นข้อศอก	ฝักกรอกแห้งเกราะกะเทาะส่อน
จันทน์หอมจันทน์คณาจะลาจร	มะลิช้อนช้อนชู้ยู่จงดี
ลาควนเอ๋ยจะควนไปก่อนแล้ว	เกดแก้วพิกุลยี่สุนสี
จะรอยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี	จ่าปีเอ๋ยก็ปีจะมาพบ
ที่มีกลิ่นก็จะคลายหายหอม	จะพลอยตรอมเหือดสิ้นกลิ่นตลบ
ที่มีดอกก็จะวายระคายครบ	จะเหี่ยวแห้งเขาขบสลบไป

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย



ด้านเนื้อหาในบทขับเสภา นั้น ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยผู้ขับเสภาทำการขับเสภาไปตลอดทั้งเรื่อง ในขณะที่เดียวกัน ผู้แสดงจะร่ายรำไปตามเนื้อหาของเรื่อง ที่ผู้ขับเสภาได้ขับร้อง ความไพเราะของละครเสภาขุนช้างขุนแผน จึงขึ้นอยู่กับผู้ขับเสภาเป็นสำคัญ

ตลอดจนผสมผสานกับท่วงท่าการร่ายรำ และบทสนทนาของผู้แสดง จึงทำให้ "ละครเสภาขุนช้างขุนแผน" มีจุดเด่น มากกว่าสื่อพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ

เมื่อพิจารณารูปแบบของการแสดงแล้ว จะเห็นได้ว่า ละครเสภาขุนช้างขุนแผน นับเป็นสื่อกลางที่เปิดโอกาสให้คนในสังคมได้มีกิจกรรมร่วมกัน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสาร เสริมสร้างความเข้าใจอันดี และเป็นตัวเชื่อมสายสัมพันธ์ให้แก่ผู้คนในชุมชนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ในส่วนของเนื้อหาของบทเสภาที่ใช้ประกอบการแสดงนั้น ยังทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสาร การศึกษาอบรมจริยธรรม รายงานวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์บ้านเมือง ดังนั้น ในฐานะที่ละครเสภาขุนช้างขุนแผน เป็นสื่อพื้นบ้านที่มีความสำคัญและเคยได้รับความนิยมในอดีต จึงควรได้ทำการศึกษาวิจัย ค้นคว้าให้ได้ทราบถึงบทบาทที่แท้จริงของสื่อชนิดนี้ ซึ่งนอกจากจะได้ข้อมูลแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการฟื้นฟู ดัดแปลงสื่อพื้นบ้านดังกล่าว ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป การสอดใส่เนื้อหาสาระต่างๆ การนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับสื่อสมัยใหม่ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาในด้านต่าง ๆ อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของสื่อพื้นบ้าน "ละครเสภาขุนช้างขุนแผน"
2. เพื่อศึกษาถึงค่านิยม ความเชื่อในละครเสภาขุนช้างขุนแผน ซึ่งถ่ายทอดออกมาให้บุคคลในสังคมได้ตระหนักและงูใจให้ประพฤติปฏิบัติตาม ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ ในสถาบันครอบครัว การปกครอง การศึกษา และศาสนา
3. เพื่อศึกษาถึงบทบาท การสื่อสารทางสังคมของ ละครเสภาขุนช้างขุนแผน ในด้านความบันเทิง และการให้ข้อมูลข่าวสาร
4. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความนิยม ที่เกี่ยวกับละครในยุคปัจจุบัน

สมมติฐานการวิจัย

สื่อพื้นบ้าน ละครเสภาขุนช้างขุนแผน เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อชุมชน ในด้านการถ่ายทอดความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติ ไปสู่บุคคลรุ่นต่อ ๆ ไป อนึ่งสื่อพื้นบ้านดังกล่าว เป็นสื่อที่มี

อิทธิพลต่อชุมชนภาคกลางโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน้าที่ในด้านความบันเทิง และการหาข้อมูลข่าวสาร แก่ชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย โดยใช้การแสดงละครเสภาขุนช้าง ขุนแผน ของกรมศิลปากร แสดง ณ โรงละครแห่งชาติ และคุรุสภา รวมทั้งสิ้น 5 ครั้ง คือ

1. ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างได้นางแก้วกิริยา แสดงที่คุรุสภา วันที่ 2 เมษายน 2537
2. พลายแก้วได้เป็นขุนแผน ขุนช้างได้นางวันทอง แสดงที่คุรุสภา วันที่ 5 เมษายน 2537
3. นางสร้อยฟ้าศรีมาลาอุยไฟ แสดงที่โรงละครแห่งชาติ วันที่ 30 กรกฎาคม 2537
4. ขุนแผนพานางวันทองหนี แสดงที่โรงละครแห่งชาติ วันที่ 27 สิงหาคม 2537
5. จระเข้เดรกวาด แสดงที่โรงละครแห่งชาติ วันที่ 28 สิงหาคม 2537

นิยามศัพท์เฉพาะ

สื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้าน หมายถึงรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคน ที่ได้ประพืดปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเกิดความเคยชินเป็นประเพณีขึ้น และครอบคลุมถึงประเพณีเรื่องภาษา ท่าทาง การแต่งกาย เครื่องใช้ฯ ที่ประชาชนในสังคมหนึ่ง กำหนดความหมายที่แน่นอน เอาไว้ให้เป็นที่ยอมรับกัน ดังนั้น สื่อพื้นบ้านจึงควรครอบคลุมการแสดงต่าง ๆ เช่น เพลง ระบำ ละคร การละเล่น และกีฬา ที่เปิดโอกาสให้มีการสนทนา วิสาสะ ตลอดจนประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการสื่อสาร (สุรพล วิรุฬห์รักษ์ 2535 : 1)

ละครเสภา

ละคร ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 แปลความว่า การมหรสพ

อย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะเล่นเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ละครเสภาจึงจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของละครไทย แต่มีเอกลักษณ์คือ ำช้ "กรับ" เป็นเครื่องประกอบดนตรี ในการกำหนดจังหวะ เพื่อช่วยำให้เกิดความไพเราะขึ้น เอกลักษณ์เช่นนี้ เป็นจุดเด่นสุดของละครเสภาที่ก่อให้เกิดความแตกต่างจากละครชนิดอื่น ๆ อย่างชัดเจน (สุนนมาลย์ นิมเนตพันธ์ 2532 : 2)

คำนิยม

คำนิยม หมายถึง สิ่งที่สังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแก่การกระทำ หรือเห็นว่ถูกต้อง จึงเกิดการประพฤตืและปฏิบัติตาม แต่ถ้าผู้ใดมิได้ประพฤตืหรือปฏิบัติตาม คำนิยมนำสั่งคมนั้น ก็อาจจะถูกลงโทษ ด้วยการติฉินนินทา อดมิได้มีบทลงโทษเหมือนกับกฎหมายซึ่งำใช้ควบคุมมนุษย์นำสั่งคม คำนิยมจึงเปรียบเสมือนหางเสือเรือ ที่นำเรือำไปนำทิศทางต่าง ๆ ตามที่สั่งคมต้องการ (สุพัตรา สุภาพ 2532 : 24)

บทบาท

บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่เป็นตัวกลางเชื่อมคนนำสั่งคมำให้ปฏิบัติ และเป็นสิทธิหน้าที่ ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะมีด้วยกันหลายบทบาท ซึ่งเชื่อมโยงำไปถึงสถานภาพ อดถือเอาฐานะหรือหน้าที่ทางสังคมเป็นพื้นฐานำในการกำหนดบทบาท (สุพัตรา สุภาพ 2532 : 42)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์บทบาทและคำนิยมนำสั่งคมนบ้าน ละครเสภาชุมชนช้างขุนแผน คาดว่าจะยังประโยชน์นำด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ทำำให้ทราบลักษณะทั่วไปของสื่อพื้นบ้านละครเสภาชุมชนช้างขุนแผนอย่าง เป็นระเบียบแบบแผน
2. ทำำให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่การสื่อสารทางสังคม ตลอดจนการถ่ายทอดคำนิยมความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งจะยังประโยชน์ำในการกำหนดแนวทางการปรับปรุงละครเสภาำให้มีความสอดคล้อง เหมาะสม กับสภาพสังคมปัจจุบัน
3. ข้อมูลที่ำได้จากการศึกษา จะเป็นข้อมูลพื้นฐานำในการกำหนดนโยบาย และการวางแผนการำใช้สื่อพื้นบ้าน ประยุกต์เข้ากับงานพัฒนาประเทศต่อไป